

- interdisciplinary research*. Vol. 10. Issue 01-XVI. Ak. sdr. MAGNANIMITAS: Czech Republic, Hradec Králové. 2021. Pp. 106 – 114.
10. Rybacki K., Rybacki D. *Advocacy and Opposition. An Introduction to Argumentation*. New Jersey, 1991. 145 p.

КОНЦЕПТ ВОДА У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ)

Ольга Кондратюк

*аспірантка кафедри української мови та методики її навчання,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
E-mail: kondratiuk.04@gmail.com*

За «Словником української мови» вода – «прозора безбарвна рідина, що є хімічною сполукою водню і кисню; за традиційними народними уявленнями – об'єкт поклоніння; водна маса морів, озер, річок і т. ін., а також їх рівень і поверхня» [2, с. 234].

Серед концептів стихії та природи українських народних дум та пісень (вогонь, вітер, дерева, квіти, трави та ін.) вирізняємо концепт ВОДА.

У тексті думи «Маруся Богуславка» концепт ВОДА у множині (*води*) за допомогою епітета *тихі* набуває значення умиротворення, радості, напр.: *Ой, визволи, Боже, нас всіх, бідних невольників, / З тяжкої неволі, / З віри бусурманської, / На яснії зорі, / На **тихі води**, / У край веселий, / У мир хрещений!* [3, с. 24].

І в думі «Втеча трьох братів з Азова, з турецької неволі»: *Уже два кінні козаки / До річки Самарки стали вибігати, / Стала їх темна нічка обіймати. / Тоді ж то старший братець словами промовляє: / «Отут **води погожі** і трави хороші, / Очерети удобні й могили високі. / Станьмо, коні попасімо, / Покіль сонце обігріє, / Чи не прибуде до нас піший-піхотинець»* [3, с. 29] епітет *погожі* надає позитивної конотації лексемі *води*.

Історична пісня «Пісня про Богдана Хмельницького» продукує пейоративні конотації концепту ВОДА за допомогою конструкції *лежить головою в воду*: *Чи не той то хміль, що коло тичин в'ється? / Гей той то Хмельницький, що з ляхами б'ється. / Гей, поїхав Хмельницький ік Жовтому Броду, / Гей, не один лях **лежить головою в воду*** [3, с. 39], де пейорація пов'язана з негативною оцінкою певної особи.

Каламутна вода у сполученнях *води калюжі, води болотянії* виражає зневагу, ненависть у «Пісні про Максима Кривоноса та Богдана Хмельницького»: *Гей, не дивуйте, добрії люди, / Що на Вкраїні повстало / Там за Дашевим, під Сорокою, / Множество ляхів пропало. / А Перебийніс водить чимало – / Сімсот козаків з собою, / Рубає мечем голову з плечей, / А решту топить **водою**: / «Ой пийте, ляхи, **води калюжі, / води болотянії**. / А що пивали на тій Вкраїні / Вина та меду ситнії»*... [3, с. 39].

Вода як продукт харчування функціонує у такому тексті: *Дивуються панки, вражії синки, / А що козаки вживають. / Вживають вони щуку-рибаху / Ще й соломаху з водою* [3, с. 39].

«Пісня про Семена Палія» зображує головного героя врівні з водою, надаючи йому пошани: *Хто в траві врівні з травною? / Хто в воді врівні з водою? / Хто в лісі врівень з лісом, / Перевертень в лісі бісом! / То Палій, то Палій!* [3, с. 42].

Семантичне поле концепту ВОДА у пісні «Не жур мене, стара нене»: *Все з Дунаєм розмовляю: / «Чом ти, Дунай, став так смутен, / Став так смутен, каламутен? / Що, Дунаю, тебе збило: / Чи галочки чорнокрилі, / Чи коники воронії, / Чи козаки молодії?» / Ой чом коні гетьманські / Не п'ють води дунайської? / Ой не п'ють, не спочивають. / Все по той бік наглядають. / Де козаки кіньми грають, / Шабельками повертають* [3, с. 52] представлене лексемою Дунай.

Козацька пісня «Стоїть явір над водою» багата явищем паралелізму, напр.: *Стоїть явір над водою, / В воду похилився; / З України до дівчини / Козак поклонився* [3, с. 66].

Важлива ознака концепту ВОДА стосується причарувальних характеристик: *Як виїхав на битий шлях, / Сльозками облився. / Там дівчина воду несла, / Коромисло гнеть. / «Дай, дівчино, води пити, / Бо серденько б'ється». / «Не казали мені мати / Сеї води дати; / Як прийдеш увечері, / Будем чарувати: / Очаруєм руки, ноги / І чорнії очі, / Щоб не ходив до іншої / Темньої ночі»* [3, с. 46], що в основному притаманні текстам замовлянь і є важливим виразником української мовної картини світу.

Просторові ознаки концепту ВОДА спостерігаємо у тексті пісні «Ой не шуми луже, дібровою дуже»: *Плини, плини, руто, а з водою хутко...* [3, с. 77].

На шанобливе ставлення до води вказує лексема *водиця*, як-от у пісні «Пішла киця по водицю»: *Пішла киця по водицю / Та й упала у криницю. / А пішов котик рятувати. / Та за вухо кицю виймати* [3, с. 83].

З розливом води або з дощем асоціюються сльози (*розлуки, горя, нещастя – звідси обливатися (заливатися, розливатися) сльозами*) [1, с. 30]. Так в тексті думи «Понад сагою Дніпровою» сльози – гіркі: *Озоветься старший брат до середульшого словами, / Обіллється гіркими сльозами: / «Прошу я тебе, братику мій рідненький, / Як голубонько, сивенький! / Хоч із річки Самарки / Або в криниці Солтанки / Холодної води знайди, / Рани мої, постріляні та порубані окропи, охолоди»* [3, с. 6], а вода – холодна та має цілющі властивості.

Отже, у мовній картині світу українських народних дум та пісень лексема вода набуває концептуальних значень. Концепт ВОДА має амбівалентний характер та виражену асоціативно-виразну структуру і втілює ознаки національної культури.

Список використаних джерел:

1. Жайворонок В.В. Етносимвольні асоціативні паралелі в українських народних піснях (під кутом зору О.О. Потебні). *Мовознавство*. № 6. К., 2010. С. 23-31.

2. Словник української мови. Кер. В.В. Німчук та ін. Відп. ред. В.В. Жайворонок. К. : ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.
3. Українські народні пісні та думи. К. : Т-во «Знання» України, 1992. 96 с.

Typological Combinatorics of the Noun Verbs in Written Monuments of the 14th - 17th centuries: the Synchronic-Diachronic Aspect

*Halyna Kocherha,
candidate of philological sciences,
Associate Professor of the Department of Ukrainian
Linguistics and Applied Linguistics
Cherkasy National University named
after Bohdan Khmelnytskyi,
E-mail: kocherga_galina@ukr.net*

The analysis of the cognitive-onomasiological nature of the nominative subsystems, in particular the nominative-derivational processes of denominative verbs in the written records of the 14th-17th centuries, which reflect the national-linguistic picture of nations who were in long-term linguistic contact, necessitates the study of word-forming processes of linguistic units in synchronous diachronic and typological aspects. What is relevant is not the synchronic-diachronic description of the language system at a certain stage of language development, but the clarification and identification of the comparative symbiosis of the correlation matrix of synchronous connections between linguistic phenomena that clarify, compare, reproduce the process of development of the derivation of one phenomenon from another, or level these processes. Synchronous-diachronic research in the word-forming subsystem of the language is significantly different from the generative word formation and word-forming synthesis [3]. These two directions model the synchronous structure of the language system (subsystem) with its linguistic units as a result of the functional semantic modification of the linguistic units of the same synchronous slice, where the linguistic segment is indexed by the codes of motivational processes of the onomasiological structures of names and the conceptual basis of their creation.

The study of language as a means of reflecting national mentality, culture, worldview is a priority in linguistics. Cognitive onomasiology is a new linguistic and, at the same time, inter-scientific branch of knowledge, the tasks of which are the identification of the cognitive-semiotic mechanism of the generation of names, the explanation of the connection between the onomasiological structure of a word and the structures of knowledge about the object of nomination, the analysis of motivational regularities of nominative units that reflect the peculiarities of the national conceptual system, ethnic internalization of reality in connection with culture, customs, traditions, myths, character, that is, the genetic code of the nation [4]. The orientation of generative research based on synchronic connections to the